

PAGINA TÂNĂRULUI CERCETĂTOR

George PASCAL

RITUALUL AGRAR CALOIANUL ÎN ȚINUTUL COVURLUI:
DIMENSIUNI IDENTITARE ȘI SEMNIFICAȚII CULTURALE LOCALE

CZU:398.332

<https://doi.org/10.52603/rec.2025.37.16>

Rezumat

Ritualul agrar Caloianul în ținutul Covurlui: dimensiuni identitare și semnificații culturale locale

Articolul investighează ritualul agrar Caloianul practicat în ținutul Covurlui (corespondent actual al județului Galați, România), sub aspectul funcției sale identitare în cadrul culturii tradiționale locale. Bazându-se pe cercetări de teren, surse etnografice și analize comparative, studiul urmărește conturarea particularităților simbolice și sociale ale acestui obicei cu rădăcini arhaice, care are drept scop invocarea ploii și fertilitatea pământului. Ritualul constă în modelarea unei figurine antropomorfe din lut – Caloianul – care este îngropată ritualic și „bocită” de către femeile comunității, într-un scenariu complex ce combină mituri precreștine cu elemente creștine. Lucrarea evidențiază caracterul sincretic al acestui obicei și rolul său în consolidarea coeziunii comunitare, în transmiterea valorilor culturale și în conservarea memoriei colective. Autorul subliniază faptul că Caloianul, în varianta specifică ținutului Covurlui, reflectă o formă de relaționare sacră cu natura și o percepție arhaică a ciclicității vieții. În același timp, sunt analizate procesul de marginalizare a obiceiului în contextul modernizării rurale și implicațiile sale asupra identității culturale locale. Studiul contribuie la o mai bună înțelegere a dinamicii patrimoniului imaterial și a valorificării acestuia în discursul identitar românesc contemporan.

Cuvinte cheie: ritual agrar, Caloianul, identitate culturală, simbolism popular, ținutul Covurlui.

Резюме

Аграрный ритуал Калоян в уезде Ковурлуй: аспекты идентичности и локальные культурные значения

В статье исследуется аграрный ритуал Калоян, практиковавшийся в уезде Ковурлуй (современный уезд Галац, Румыния), с акцентом на его идентификационную функцию в рамках местной традиционной культуры. Основываясь на полевых исследованиях, этнографических источниках и сравнительном анализе, Автор стремится выявить символические и социальные особенности этого древнего обряда, целью которого является вызывание дождя и обеспечение плодородия земли. Ритуал включает изготовление антропоморфной фигурки из глины – Калояна, которую затем ритуально захоранивают и оплакивают женщины общины в сложной обрядовой сцене, сочетающей дохристианские мифы и христианские элементы. Автором подчеркивается синкретический характер обряда, его роль в укреплении общинной сплочен-

ности, передаче культурных ценностей и сохранении коллективной памяти. Вариант обряда, характерный для уезда Ковурлуй, отражает сакральное отношение к природе и архаичное восприятие цикличности жизни. Также анализируется процесс вытеснения этого обряда в условиях модернизации сельской среды и его последствия для локальной культурной идентичности. Исследование призвано способствовать более глубокому пониманию динамики нематериального наследия и его значимости в формировании современного румынского идентификационного дискурса.

Ключевые слова: аграрный ритуал, Калоян, культурная идентичность, народная символика, уезд Ковурлуй.

Summary

The Agrarian Ritual of Caloianul in Covurlui Land: Identity Dimensions and Local Cultural Meanings

This article explores the agrarian ritual known as Caloian, practiced in the Covurlui region (corresponding to present-day Galați County, Romania), focusing on its identity-forming function within the framework of local traditional culture. Based on field research, ethnographic sources, and comparative analysis, the study outlines the symbolic and social particularities of this archaic custom, which aims to invoke rain and ensure soil fertility. The ritual involves shaping an anthropomorphic clay figurine, Caloian, which is ritually buried and mourned by the women of the community in a complex ritual framework that blends pre-Christian myths with Christian elements. The paper highlights the syncretic character of the ritual and its role in strengthening communal cohesion, transmitting cultural values, and preserving collective memory. The Caloian, in the form specific to the Covurlui region, reflects a sacred relationship with nature and an archaic perception of the cyclical nature of life. Additionally, the article analyzes the marginalization of this tradition in the context of rural modernization and its implications for local cultural identity. The study contributes to a deeper understanding of the dynamics of intangible heritage and its relevance in shaping contemporary Romanian identity discourse.

Key words: agrarian ritual, Caloian, cultural identity, folk symbolism, Covurlui land.

Caloianul

Caloianul cunoscut și sub denumirea de *Scaloian*, *Ienele*, *Tatăl Soarelui*, *Scaloiana*, *Călian*, *Sul* și doar izolat *Uduloi* (Ghinoiu 2002: 310; Miculi-Pop 2006: 43). În prezent obiceiul este considerat dispă-

rut, dar a fost intens practicat până acum aproximativ patru-cinci decenii, pe tot teritoriul în sudul și estul României dar și în Republica Moldova, bineînțeles cu particularități de la o zonă etnografică la alta și în diferite stadii de evoluție. În ținutul Covurlui, mare parte a județului Galați de astăzi, comunitatea locală rurală, în colaborare cu instituțiile culturale, încearcă revitalizarea acestui obicei de o mare importanta etnografică.

Etnologul Ion Ghinoiu, în volumul *Sărbători și obiceiuri românești* (2002) notează: <...> o efigie a Marii zeițe neolitice a cărei atribuții au fost preluate de zeii specializați să aducă ploaia (Moașa Ploii, Mama Căluiana, Maica Călătoare, Maica Domnului, Zâna Scăloiana), să oprească ploile (Seceta, Mama Secetei, Sfântul Soare, Sântilie) sau de soli trimiși la divinitatea adorată să dezlege sau să lege ploile (Caloianul, Scaloianul). Moartea și renașterea anuală a naturii, aducerea sau oprirea ploilor se face conform modelului universal prin diferite rituri funerare preistorice <...> (Ghinoiu 2002: 349).

Inițial era practicat la o dată fixă, în a treia săptămână după Paște, dar cu trecerea timpului s-a transformat într-o practică sporadică, realizată mai ales primăvara ori vara, atunci când era cazul invocării ploilor sau a secetei. Aria în care se practica era mai ales Oltenia, Muntenia, Dobrogea și sudul Moldovei. Faptul că el se practică într-o anumită zi, sugerează faptul că el a avut în trecut o mai mare răspândire în sistemul general de rituri agrare de peste an și că a dispărut treptat, păstrându-se doar acolo unde avea în viața comunității un rost justificat pe planul concepțiilor superstițioase, de atitudine pe care credințele tradiționale o sugerau față de realitate.

Scenariul obiceiului avea la bază etapele ritualice ale ceremonialului de înmormântare, și se desfășura astfel: în primă fază se constituia o ceată de copii, fete nemăritate (rareori femei măritate, însărcinate în special, în Moldova apăreau și cetele mixte), care confecționau o păpușă cu dimensiunea maximă de 50 cm. Caloianul era așezat apoi pe scândură sau într-o cutie din lemn, ce servea drept sicriu, unul dintre copii juca rolul preotului, altul era dascălul, fetele jucau mai ales rolul bocitoarelor. Înmormântarea avea loc într-un loc ascuns de regulă pe malurile apelor, la marginea pădurii, la o răspântie, în lanul de porumb sau de grâu, lângă o fântână.

Pe timpul îngropării acesta era bocit, textul acestor bocete fiind încadrat de către etnologi în categoria poeziei de incantație. În alte locuri păpușa era împodobită cu flori, îi erau aprinse lumânări, era și lăsată să plutească pe un pârau sau un râu, în zonele în care nu exista o apă curgătoare sau stătătoare, acesta dus la o fântână, udat și îngropat lângă. Într-un final se realiza ospățul post-funerar, sau pomana, care se în-

cheia în unele gospodării cu hora Caloianului, la care participau și adulții de data aceasta.

La fel ca și Paparuda, obiceiul era realizat de către copii, considerându-se conform mentalității cu reminiscențe mitologice că prin naivitatea și puritatea acestora se putea garanta obținerea rezultatului mult dorit, îndeplinirea dorinței comunității.

Specialiștii afirmă că obiceiul milenar este probabil o rămășiță a unui cult adresat unui zeu vegetal, destinat morții și renașterii. Caloianul își are originea în culturile zeilor greci, Adonis, Attis și a celui egiptean Osiris. Obiceiuri similare se întâlnesc la slavii de sud, astfel în Bulgaria se practica sub numele de *Gherman*. De adăugat că acesta apare chiar și în Boemia sub numele de *Smet* sau *Marena*, cuvinte ce semnifică moarte în limba locală (Ghinoiu 2002: 350).

Caloianul în ținutul Covurlui

În ținuturile Covurlui și Tecuci, pe teritoriul actualului județ Galați (Foto 1), obiceiul se practica în toate satele acestuia, deci cuprinzând toate cele trei subzone etnografice: Covurlui-Sud, Covurlui-Nord, Tecuci-Zeletin (Stanciu 2023: 7-9).

Satele unde ritualul agrar s-a practicat intens sunt: Brăhășești, Braniștea, Corod, Gohor, Grivița, Ghidigeni, Foltești, Fărțânești, Frumușița, Fundeni, Nicorești, Pechea, Scânteiești, Tulucești, Tudor Vladimirescu, Vânători (Foto 2). A fost bine reprezentat în satele aflate în luncile râurilor Prut, Siret, Bârlad, dar și în satele din văile Suhurlui, Gerului, Călmățuiului, Horincei, Chinejei (Brezeanu 2000: 128).

În satul Tulucești (Chirilă 2000: 103), doar la o distanță de cincisprezece kilometri nord de Galați, obiceiul s-a practicat până la jumătatea secolului trecut (Pascal 2024: 37), consemnez pentru această lucrare mărturia bătrânei satului, Chirilă Ileana, în vârstă de 91 de ani: *Di pi Paști, era o zî anumi, pi care nu o mai știu, în care fășeam Căluianul, cu copchii din mahala fășeam Căluianul, nu făcia tot satu', doar unia așa. Ieram mărișori când îl fășeam, cam di vreo paișpi ani, băieții erau flăcăiani. Îl fășeam din lut, în formă di om, îl împodoghiam cu flori, și-l țineam pi un pat făcut din scânduri. Trii zile și trii nopți' îl priveghiam și-l bociam ca pi un mort, îi cântam Zorili. Un băiet era preotul și după priveghi, îl duciam la Brateș, noi ziceam că plouă dacă îl dăm pi apă. După adunam di la toț' copchii câți șeva di mâncari și fășeam pomana. Era înmormântari ca di om. Era frumos cu Căluianu'!* (Inf. Chirilă Ileana).

În satul Odaia Manolache, comuna Vânători, consemnez pentru acest obicei agrar spusele doamnei Ecaterina Hulea: *Caloianul este un obicei străvechi, care se ținea după Paști, la trei săptămâni, se făcea o păpușă din lut, o ornam cu niște coji de ouă roșii, pe care le păstram de la Paști, să se usuce bine.*

Așezam păpușa pe un suport de lemn, într-un sicriu micuț făcut de noi, din niște șipci, îl ornam cu flori și privegheam ca pe un mort <...>. Acest obicei se ținea după Paști pentru invocarea ploilor, era momentul când aveam nevoie ca pământul să rodească și ca să avem roade bogate, era nevoie de ploi multe. <...> Îl bociam două seri, a treia zi luam Caloianul și plecam cu el, și îi dădeam drumul pe pârâu' din mijlocul satului, dar l-am mai dus de-a lungul copilăriei mele, până în adolescență am jucat Caloianu', în lanul cu grâu, îi făceam o groapă acolo, îl înmormântam și apoi ne întorceam de regulă la casa mea, și aici făceam un scrob numeam noi, omleta de azi, mâncam scrob în semn de pomană a Caloianului. La acest obicei participau mai mult fetele, mai puțini băieții. Culmea era că nu dura mult, cerul se înnora și cădea ploaia ... și eram fericite: Iată a venit ploaia pentru că noi am făcut Caloianul! (Inf. Hulea Ecaterina) (Foto 3, 4, 5, 6).

În comuna Tudor Vladimirescu, înmormântarea Caloianului respecta și mai mult rânduiala tradițională a ceremonialului funerar. Se făcea mărul împodobit ca la înmormântare. I se pune pe piept o icoană, iar pe crucea de lumânare de ceară din mână, un leu. Caloianul era apoi dus la biserică unde-l prohoddea preotul, apoi era îngropat într-o groapă, lângă biserică. La terminarea înmormântării se împărțea colivă și se dădea de pomană, la fel ca în cazul ritualului de trecere real al oamenilor. La întoarcerea spre casă, se aruncau în fântână icoana sau bani. Deci, credința în eficacitatea ritului și, prin urmare, în respectarea strictă a ceremonialului era atât de puternică, încât ficțiunea se confunda în totalitate cu realitatea.

Tot în satul Tudor Vladimirescu, Ion Brezeanu în lucrarea sa *Valori ale culturii populare din zona de Sud a Moldovei* (2000) notează o altă ceremonie specifică acestui ritual: *În timp de secetă, copii și fetele mari modelau din lut un chip de om pe care îl așezau pe o scândură. Apoi îl duceau într-o cameră și îndeplineau ritualul de înmormântare, se aprindeau lumânări și Caloianul împodobit cu flori era privegheat o noapte. A două zi după prânz se pregătea o năsalie sau un car cu boi, se ridica deasupra capului un umbrar de stejar și în bocetul fetelor îl duceau la Siret sau la matca Gerului și îl aruncau în apă. Uneori aruncau Caloianul într-o apă părăsită. Odată cu Caloianul aruncau și un făcăleț sau o oală de lut furată de la vecini. Se întorceau apoi acasă și făceau pomana Caloianului cu bucate aduse de acasă de fetele care participau la Caloian* (Brezeanu 2000: 128).

În aceeași lucrare de specialitate etnologul culege mărturii ale practicii obiceiului și în Lunca Prutului, unde se sărbătorea imediat după sărbătorile Pascale, la Scânteiești practica era următoarea: *În trecut fetele mici, de nouă-zece ani, făceau o păpușă*

din clisă, despre care spuneau că e moartă. Păpușa era plânsă de fete și apoi îngropată în câmp. Îi făceau mormânt, îi puneau cruce. Acasă fetele făceau pomana mortului, care consta în prăjituri numite turnate, go-goși în graiul local făcute din ou, grăsimi, făină <...> (Brezeanu 2000:129).

Bocetul Caloianului

Etnologii au alcătuit pe baza informațiilor culese din teren și a bibliografiei o tipologie, în care au inclus diferitele forme de manifestare a obiceiului în patru mari categorii, ținutul Covurlui este inclus în categoria tipul I, a Moldovei. Din punct de vedere muzical, obiceiul este adaptat în mare parte melodiiilor de bocet și de jale din zona de sud a Moldovei, cu interferențe din zonele vecine, Țara Vrancei, Dobrogea și Muntenia, unde bocetului îi este specifică proza cântată. O semnificație aparte par a avea variantele care încep cu motivul mamei care își caută băiatul, ca în unele colinde (Colinda leului, colinda cerbului, colinda delfinului de mare) sau în balada *Miorița* ori a *Miorului*, variantă în care personajul principal este o ciobăniță. Informația trebuie corelată cu faptul că ținutul Covurluiului este încă o zonă unde colindele sunt intens practicate, mai ales în satele situate pe văile principalelor râuri, asemeni zonei de maximă practicare a obiceiului studiat, dar și cu variante particulare ale Mioriței.

Bocet din satul Hanu Conachi, comuna Fundeni, variantă extrasă din cartea „Valori ale culturii populare din zona de Sud a Moldovei” de Ion Brezeanu:

„Căluene Ene,
Cu șapte dughene,
Trup de viorele
Și de toporași
Tare mi-ai fost
Drăgălaș
Căluene, Ene
Mama, te-a făcut
Și te-a prăpădit,
Prin pădurea deasă
Cu inima arsă,
Prin pădurea rară
Cu inima friptă, amară
Căluene, Ene
Mergi în cer și cere
Să-ți dea ție cheițele
Să deschizi porțile
Să curgă ploile
Că de când n-a mai plouat
Tot pământul s-a uscat
Lumea tare s-a-ntristat,
Căluene, Ene”
(Brezeanu 1969: 70).

Bocet din satul Pechea, comuna Pechea, apare motivul mamei care își caută feciorul. Variantă extrasă din cartea „Ghid practic pentru culegătorii de folclor. Folclor din Moldova de Sud” de Steriana Frigoiu:

„Căluieni, Eni,
Mă-ta te-a cătată,
Și mi te-a jălită
Pi undi-ai umblatu',
Pi un' ti-ai culcatu.
Prin păduri, duri
Printru rugă di muri
Mă-ta te-a găsatu
Întins pi pământu'
Cu fața la noru',
Cu fața la Domnu'
Căluieni, Eni,
Cu fața la steli.

Ieni, Ieni, caluieni,
Deschidi porțițali
Și curgî pâraili
Ca și udi grânili.
La apă te-on duci
Cu colac și cruci
Pi pod di nuieli
Și di floricele
Tot pi apă lină
Ca și ai hodină
Ne-om ruga la Domnu'
Și-ți alini somnu'

Domnu' s-o-ndura
Și mi ti-o uda
Și ti-o cuvânta
Ca și ai hodină
Tot pi apă lină"

(Frigoiu 2011: 107-108).

Variantă de bocet culeasă de la Chirilă Ileana, 91 de ani, sat Tuluțești, comuna Tuluțești 2025. Culegător Pascal George:

„Caloieni, Eni,
Cu șapte dughieni,
Deschidi porțițali,
Și vină ploțțali...

Caloieni, Eni,
Duti-n șier și șeri,
Cheili, cheițali,
Și vină fetițali,
Și deschidă porțițali,

Și sloboadi ploili,
Și curgî șuroiaili,

Și-mpli pârailili,
Și-mpli fântânili,
Și ni crească grânili.

Grânili și iarba,
Și li pască vaca,
Și se facă poamili,
Și mânâncă oamenii"

(Inf. Chirilă Ileana).

Variantă de bocet culeasă de la Hulea Ecaterina, 71 de ani, sat Odaia Manolache, comuna Vânători, 2025. Culegător Pascal George:

„Ieni, Ieni, Căluieni,
Du-ti acum în Cer și cerni
Și vină ploțțali,
Ca și crească grânili,
Ieni, Ieni, Căluieni,
Du-ti acum în Cer și cerni
Și vină ploțțali,
Și curgă șiroaili,
Pi toati ulițali"

(Inf. Hulea Ecaterina).

Concluzii: Ritualul agrar Caloianul, practicat în ținutul Covurlui, reprezintă o manifestare sincretică complexă în care se împletesc credințe precreștine cu structuri și simboluri ale imaginarului funerar popular românesc. Cercetarea de față relevă că acest obicei este mai mult decât o simplă invocare a ploii – el este o formă de reactivare comunitară a unui arhetip vegetal, în care moartea și renașterea se reflectă simbolic în viața naturii și a societății.

În satele din sudul Moldovei și implicit ținutul Covurluiului (subzonele etnografice Covurlui-Sud, Covurlui-Nord, Tecuci-Zeletin), Caloianul este conservat în memorie și în practicile locale ca un ritual cu valențe apotropaice și regenerative. El demonstrează o fidelitate a comunităților rurale față de obiceiurile tradiționale ale ceremonialului funerar, adaptate unei nevoi agronomice, spirituale și încercarea în actualitate de a putea aduce la viață acest obicei, prin repunerea în practică în rândul generațiilor tinere.

Printr-o metodologie etnografică riguroasă, incluzând observație directă, interviuri de teren și analiza surselor etnografice secundare, se poate concluziona că ținutul Covurlui se încadrează tipologic în categoria I (zona Moldovei), conform clasificării specialiștilor. Particularitățile muzicale, precum și formele de bocet utilizate în acest ritual, indică o coerență culturală cu specificul zonei, dar și influențe externe (Dobrogea, Muntenia, Țara Vrancei, Basarabia), ceea ce confirmă un caracter interregional al obiceiului, dar cu particularități în Covurlui.

Astfel, Caloianul nu doar evocă structura arhaică a unui timp mitic reiterat anual, ci conservă și transmite, peste generații, un patrimoniu imaterial de o deosebită valoare antropologică și etnografică, care merită inclus în strategiile de protejare și revitalizare a culturii tradiționale.

Prin reluarea și reinterpretarea Caloianului în context contemporan (festivaluri locale, inițiative educaționale), se poate asigura continuitatea unui nucleu identitar esențial în conștiința comunităților din sudul Moldovei. Articolul propune, astfel, nu doar o lectură antropologică a obiceiului, ci și o pleoarie pentru valorificarea lui în cadrul patrimoniului cultural imaterial național.

Informatori

Ecaterina Hulea, 71 de ani, absolventă a Liceului Pedagogic, fostă educatoare, coordonatoare grupului folcloric „Glasul Odăieșilor”, satul Odaia Manolache, comuna Vânători, jud. Galați.

Ileana Chirilă, 91 de ani, absolventă a patru clase primare, fostă lucrătoare în cadrul CAP, satul Tuluțești, comuna Tuluțești, jud. Galați.

Referințe bibliografice

Brezeanu I. La izvoarele cântecului. Culegere de folclor din Județul Galați. Galați: Editura Fundației Universitare Dunărea de Jos, 1969.

Brezeanu I. Valori ale culturii populare din zona de Sud a Moldovei. Credințe, datini și ritualuri. Galați: Editura Fundației Universitare Dunărea de Jos, 2000.

Chirilă A. Mărturii de la Brateș. Galați: Editura pentru literatură și artă, 2000.

Frigioiu S. Ghid practic pentru culegătorii de folclor. Folclor din Moldova de sud. Galați: Editura Centrului Cultural Dunărea de Jos, 2011.

Ghinoiu I. Sărbători și obiceiuri românești. București: Editura Elion, 2002.

Miculi-Pop O. Universul ritualurilor românești. Studiu de etnologie și folclor muzical. București: Editura Arvin Press, 2006.

Pascal G. Legături transgeneraționale în educație. Didactica Geografiei în Școala Gimnazială Tuluțești. București: Editura Estfalia, 2024.

Pop M. Obiceiuri tradiționale românești. București: Editura Univers, 1999.

Stanciu M. Etnologul Eugen Holban. Arhitectura satului și a sufletului românesc din Moldova de sud. Galați: Editura Axis Libris, 2023.

Anexă

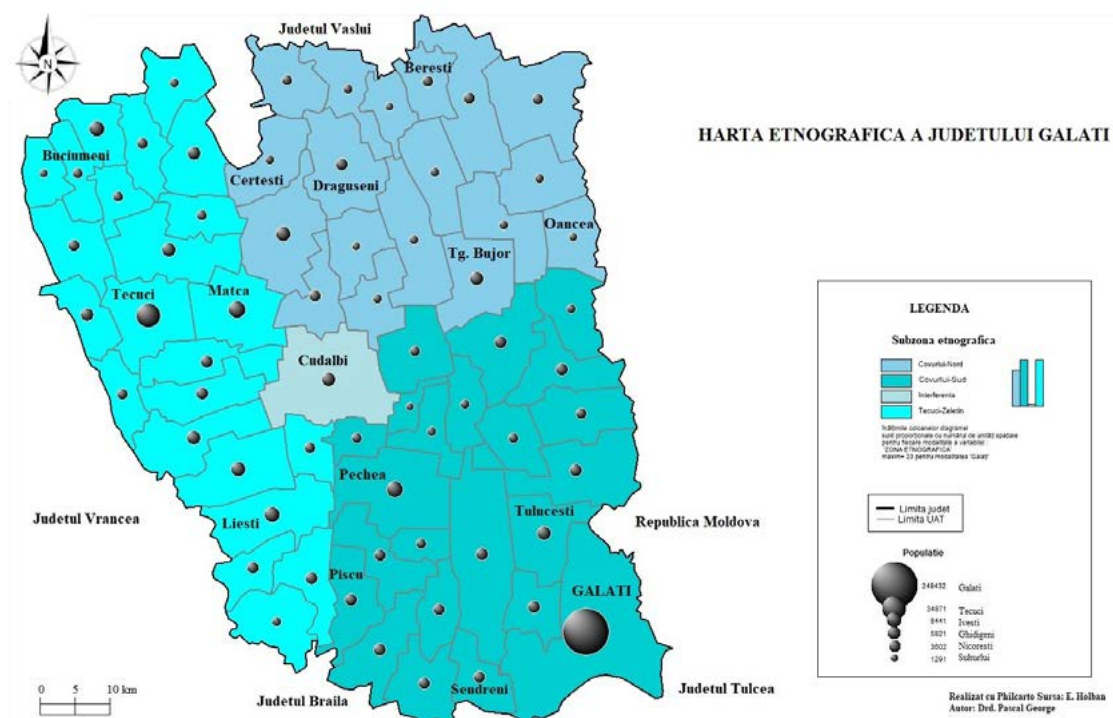

Foto 1. Harta etnografică a județului Galați. Sursa: Eugen Holban. Autor: Pascal George

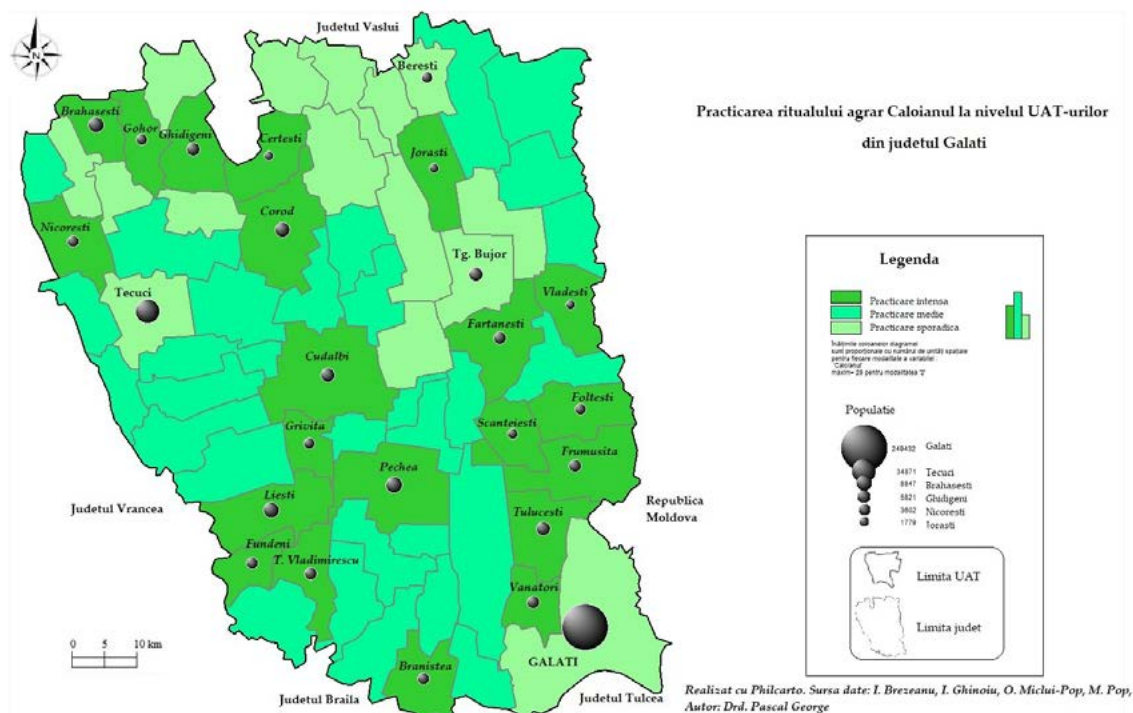

Foto 2. Practicarea Caloianului la nivelul UAT-urilor din jud. Galați. Sursa: I. Brezeanu, I. Ghinoiu, M. Pop, O. Miculi-Pop. Autor: Pascal George

Foto 3. Caloianul realizat în satul Odaia Manolache, 2025, coordonator: Ecaterina Hulea. Arhivă personală

Foto 4. Bocirea Caloianului în satul Odaia Manolache, 2025, coordonator: Ecaterina Hulea. Arhivă personală

Foto 5. Drumul Caloianului către fântână, satul Odaia Manolache, 2025, coordonator: Ecaterina Hulea. Arhivă personală

Foto 6. Drumul Caloianului către fântână, sat Odaia Manolache, 2025, coordonator: Ecaterina Hulea. Arhivă personală

Pascal George (Galați, România) Doctorand, Școala Doctorală de Geoștiințe, Facultatea de Geografie și Geologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Паскаль Джордж (Галаць, Румыния) Аспирант, Докторантура геолого-геофизических наук, факультет географии и геологии, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы.

Pascal George (Galati, Romania) PhD student, Doctoral School of Geosciences, Faculty of Geography and Geology, Alexandru Ioan Cuza University, Iași.

E-mail: pascal.george@student.uaic.ro

ORCID: 0009-0005-4611-5828